

Kaliś (Ogonów), cmentarz wojskowy z I wojny światowej, 1918 r.

1. Kategoria

Miejsca pamięci, I wojna, cmentarz

2. Położenie administracyjne

gm. Wolbrom, pow. olkuski, woj. małopolskie

3. Współrzędne

50.37500 19.73594

4. Kod w dokumentacji

Kalis-01-39

5. Data weryfikacji terenowej

17 marca 2016 r.

6. Opis

Cmentarz leży około 1,3 km na wschód od miejscowości Kaliś, w sosnowym lesie między Białą Przemszą i linią kolejową Tunel-Katowice. Opisywany pierwotnie jako Ogonów (taką nazwę nosiła ta okolica na początku XX wieku) założony został w lutym 1918 roku jako cmentarz zbiorczy, na który przenoszono znajdujące się w okolicy mniejsze cmentarze i prowizoryczne mogiły, zarówno austriackie jak i rosyjskie. Według danych z lat trzydziestych XX wieku, na cmentarzu spoczywało 855 pochowanych, w tym 773 żołnierzy armii austro-węgierskiej, 81 armii rosyjskiej oraz polski legionista Gustaw Krajewski z I Brygady Legionów Polskich, zmarły 19 marca 1915 roku*.

W listopadzie 1914 roku wojska rosyjskie i austro-węgierskie toczyły w rejonie Wolbromia zacięte walki, będące fragmentem większych zmagani prowadzonych w tym czasie pomiędzy Krakowem a Częstochową (tzw. bitwa jurajska). Szczególnie krwawy był dzień 19 listopada, kiedy austriacki 31 Pułk Piechoty Obrony Krajowej otrzymał rozkaz przeprowadzenia natarcia przez Kaliś i wzgórze na wschód od Lgoty Wolbromskiej w kierunku Dłużca, na pozycje obsadzone przez rosyjską 45 Dywizję Piechoty. Po ciężkich walkach Austriakom udało się przerwać obronę przeciwnika. Lokalne zwycięstwo stworzyło możliwość głębszego przełamania frontu, jednak szansa nie została wykorzystana ze względu na brak rezerw niezbędnych do kontynuowania natarcia*.

Nie wiadomo, jaki był pierwotny wygląd i układ cmentarza, ponieważ jego część została w późniejszym czasie zniszczona przez prowadzoną nieopodal eksploatację piasku. Istniejący obecnie drewniany parkan ustawiony został w latach 90. XX wieku i nie obejmuje całości założenia (widoczny jest zarys mogił za ogrodzeniem, od wschodu). Stojący w centralnym punkcie betonowy sarkofag wybudowano w roku 1992. Znajduje się na nim płyta z nieco myłą inskrypcją w brzmieniu: CNOIE ŻOŁNIERSKIEJ / POTOMNI / TU SPOCZYWAJĄ ŻOŁNIERZE / POLSCY POLEGLI ZA / OJCZYZNĘ W LATACH / 1914 – 1918 / LISTOPAD 1992. Osiem dębowych krzyży ustawili w 2009 roku na mogiłach rekonstruktorzy z Tradycyjnego Oddziału CK Regimentu Artylerii Fortecznej nr 2 z Krakowa oraz członkowie i sympatycy Towarzystwa Jurajskiego*. Na mogile po prawej stronie sarkofagu stoi oparty o sosnę kamienny krzyż.

Krzysztof i Piotr Ormanowie podają, że na cmentarzu pochowani są:

- polegli w walce żołnierze austro-węgierscy z: 1. 13. 54. i 93. Pułku Piechoty, 13. Pułku Huzarów oraz 31. i 32. Pułku Piechoty Obrony Krajowej;
- polegli w walce żołnierze rosyjscy z: Pułków Strzeleckich Gwardii ze składu XVIII Korpusu, Semenowskiego i Izmailowskiego Pułku Piechoty Lejb-Gwardii oraz 41. Pułku Kozaków;
- żołnierze austro-węgierscy zmarli w wyniku ran odniesionych w późniejszych latach wojny (przebywający m.in. w lazarecie w pobliskim Wolbromiu);

- legionista Gustaw Krajewski,

- jeniec rosyjski, zmarły w 1918 roku*.

Dane osobowe ponad stu poległych ustalił w wyniku żmudnych badań archiwalnych dr Jerzy Pałosz z Katedry Kulturoznawstwa i Filozofii AGH w Krakowie**.

7. Uwagi

Cmentarz znajduje się na Szlaku Frontu Wschodniego I Wojny Światowej w Małopolsce. Przy furtce prowadzącej na jego teren ustawiona jest tablica informacyjna Szlaku. Przy drodze nr 783 Olkusz - Wolbrom, na wysokości skrzyżowania z boczną drogą do Kalisia, stoi drogowy znak wskazujący dojazd do cmentarza.

8. Źródła i materiały

* Krzysztof Orman, Piotr Orman, *Wielka Wojna na Jurze. Działania i cmentarze wojenne z roku 1914 na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej i terenach przyległych*, Wyd. Libron, Kraków 2015, s. 308-311, 620-624

** Jerzy Pałosz, *Śmiercią złączeni. O cmentarzach z I wojny światowej na terenach Królestwa Polskiego administrowanych przez Austro-Węgry*. Wyd. Libron, Kraków 2012, s. 401.

Patrz także: **Olgerd Dziechciarz, Jacek Sypień**, *Pamięć śladów, śladami pamięci - miejsca pamięci narodowej na ziemi olkuskiej*, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Olkuszu, Olkusz 2015, s. 107. **Opis cmentarza z listą nazwisk zidentyfikowanych żołnierzy na stronie www Groby wojenne na terenie Małopolski**, <http://grobywojenne.malopolska.uw.gov.pl/pl-PL/Home/Obiekt/125>, dost. 15.07.2016.

9. Dodatkowe fotografie obiektu

